

2. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9, спр. 143, 64 арк.
3. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9а, спр. 417, 38 арк.
4. Кінд-Войтюк Н. Музейна політика Другої Речі Посполитої у Волинському воєводстві у 1920–1930-х роках / Н. Кінд-Войтюк // Волин. музей. вісн. – Вип. 2 / Упр. культури і туризму Волин. ОДА ; Волин. красн. музей ; каф. документознавства і музей. справи ВНУ ім. Лесі Українки / упоряд. А. Силуок, Є. Ковальчук. – Луцьк : МП «Пульс», 2010. – С. 13–17.
5. Українська нива. – 1931. – № 14.
6. Українська нива. – 1936. – № 3.
7. Dziennik Wołyński. – 1922. – № 173.
8. Dziennik Wołyński. – 1922. – № 176.
9. Dziennik Wołyński. – 1923. – № 14.
10. Dziennik Wołyński. – 1923. – № 21.
11. Dziennik Wołyński. – 1923. – № 27.
12. Głos Wołyńia. – 1922. – № 5.
13. Głos Wołyńia. – 1922. – № 9.
14. Głos Wołyńia. – 1922. – № 12.
15. Mędrzecki W. Inteligencja polska na Wołyniu w okresie międzywojennym. – Warszawa : Neriton ; In-t Historii PAN, 2005. – 331 s.
16. Przegląd Wołyński. – 1930. – № 26.
17. Przegląd Wołyński. – 1931. – № 19.
18. Ziemia Wołyńska. – 1924. – № 24.
19. Ziemia Wołyńska. – 1929. – № 27.
20. Ziemia Wołyńska. – 1931. – № 30.
21. Zycie Wołyńia. – 1924. – № 6.
22. Zycie Wołyńia. – 1924. – № 7.

УДК 614.258 (477.81/.82) «1921/1939»

Наталія Переходько

Становлення і діяльність санітарно-епідеміологічної служби у Волинському воєводстві (1921–1939 рр.)

У статті досліджено розвиток санітарно-епідеміологічної служби на території Волинського воєводства у міжвоєнний період. Висвітлено діяльність органів місцевої влади щодо організації контролю за санітарним станом території воєводства. Проаналізовано причини поширення інфекційних хвороб і превентивні заходи, спрямовані на подолання небезпечних недуг. Значну увагу приділено створенню мережі медичних осередків і товариств, які проводили санітарно-профілактичну та просвітницьку роботу серед населення краю.

Ключові слова: Волинське воєводство, Державний заклад гігієни, відділ охорони здоров'я, санітарно-епідеміологічна служба, інфекційні хвороби, епідемії, профілактика, медичні заклади.

Переходько Н. Становление и деятельность санитарно-эпидемиологической службы у Волинском воеводстве (1921–1939 гг.). В статье исследовано развитие санитарно-эпидемиологической службы на территории Волинского воеводства в междувоенный период. Освещена деятельность органов местной власти относительно организации контроля санитарного состояния территории воеводства. Проанализированы причины распространения болезней и превентивные меры, которые направлены на преодоление опасных недугов. Значительное внимание уделено созданию сети медицинских центров и сообществ, которые проводили санитарно-профилактическую и просветительскую работу среди населения страны.

Ключевые слова: Волинское воеводство, Государственное учреждение гигиены, отдел здравоохранения, санитарно-эпидемиологическая служба, инфекционные болезни, эпидемии, медицинские учреждения.

Perechod'ko N. Formation and Activity of the Sanitary and Epidemiological Service in the Territory of Volyn Region. The development of the sanitary and epidemiological service in the territory of Volyn region during the interwar period is explored in the article. The activity of local authorities to the control of sanitary state of region territory is highlighted. The causes of infectious diseases spread and the preventive measures aimed at the overcoming of the dangerous infections are analyzed. The considerable attention is focused on the creating a network of medical centers and associations, which were doing the sanitary, preventive and enlightened work among the population of the region.

Key words: Volyn region, Official Hygiene establishment, Health department, sanitary and epidemic service, infectious diseases, epidemic, prevention, medical establishment.

Постановка проблеми та її значення. Реформування системи охорони здоров'я в незалежній Українській державі передбачає реорганізацію медичної галузі та забезпечення населення якісними медичними послугами. Ці зміни відбуваються уповільнено та потребують кардинального підходу до розв'язання проблеми. І якщо лікування неінфекційних хвороб має свої особливості, то поширення інфекційних недуг (у тому числі й нових – СНІД) становить суспільну небезпеку, вимагає вчасного реагування, фінансової підтримки, профілактичних заходів і забезпечення широкомасштабних просвітницьких акцій протидії епідемії в сучасних умовах.

Упродовж двадцятирічного існування відродженої Другої Речі Посполитої було створено та налагоджено роботу санітарно-епідеміологічної служби. За окреслений період удалося призупинити спалахи епідемій та знизити поріг смертності населення від небезпечних інфекційних захворювань.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Розвиток медичної галузі та боротьби з епідемічними захворюваннями в міжвоєнний період на Західній Україні побіжно висвітлені в колективній монографії радянських науковців під керівництвом К. Дупленко [16], проте Волинське воєводство залишилося поза межами дослідження учених. Роль інтелігенції в розвитку медичного обслуговування населення Західної Волині та її роль у подоланні інфекційних хвороб обґрунтовано в роботах Р. Шпізеля [20–22] і В. Добровичинської [13]. Створення і діяльність санітарно-епідеміологічної служби в Польщі розглянуто в розвідці польського дослідника В. Магдзика [25]. Наразі, комплексні роботи з вивчення історії розвитку медичного обслуговування у Волинському воєводстві відсутні. Наукове дослідження базується переважно на вивченні та аналізі документальних джерел Волинського та Рівненського державних архівів.

Мета статті – проаналізувати становлення і діяльність санітарно-епідеміологічної служби у Волинському воєводстві у міжвоєнний період і визначити її роль у протидії епідемічним хворобам.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Становлення системи охорони здоров'я населення Польщі відбулося з утвердженням її державності та прийняттям перших законодавчих положень. Постановою польського тимчасового уряду від 3 січня 1918 р. контроль за охороною здоров'я перейшов до відома Міністерства внутрішніх справ.

Після Першої світової та більшовицько-польської воєни Польща була в надзвичайно складному становищі через поширення тифу, холери, туберкульозу та інших інфекційних хвороб. І тому нагальним питанням часу стало створення санітарно-епідеміологічної служби, спрямованої на виявлення, діагностику, лікування і профілактику захворювань.

У Польщі ці функції виконував Державний заклад гігієни, а його філії створювали в регіонах. За дорученням уряду Другої Речі Посполитої професор Л. Серковський організував Епідеміологічний інститут у межах відділення медичної мікробіології Варшавського університету. Із липня 1918 р. розпочалася робота з організації Головного державного епідеміологічного закладу: створення колективу фахівців і розв'язання організаційних питань, пов'язаних із фінансами, приміщенням та іншими питаннями. Очолити заклад доручили лікареві Л. Райхману, випускнику медичного факультету Ягеллонського університету в Кракові, який прибув до Варшави з Лондона в листопаді 1918 р.

19 липня 1919 р. польський сейм ухвалив статут про створення служби здоров'я в Польщі та одночасно профілактичної служби як її складової частини. Ця інституція отримала назву Міністерство громадського здоров'я. Першими її постановами був указ від 14 липня 1920 р. про створення «Управління Головного надзвичайного комісара по боротьбі з епідеміями».

Структура польської санітарно-епідеміологічної служби вибудовувалася так, як і у Великій Британії. 1923 р. група молодих польських лікарів була делегована на навчання на однорічні курси в США.

Державний заклад гігієни, завдяки енергійним зусиллям керівника Л. Райхмана, отримав дотації з фонду Рокфеллера на суму 212 500 американських доларів. Ці кошти призначалися на будівництво у Варшаві приміщення Школи гігієни, яка утворилася як новий відділ Державного закладу гігієни. Головним її завданням стала підготовка медичного персоналу для надання медичних послуг населенню [25, с. 569–573].

Після чергової реорганізації медичної галузі в Міністерстві внутрішніх справ утворили Департамент служби здоров'я, а до Міністерства праці й соціального забезпечення перейшов контроль за охороною материнства і дитинства, медичними та гігієнічними установами й товариствами [16, с. 306].

У Волинському воєводстві 1921 р. був створений відділ громадського здоров'я (охорони здоров'я), якому підпорядковувалися повітові лікарі. Державною адміністрацією в кожному повіті було староство, до якого входив і повітовий лікар. Під його контролем було налагодження медичного обслуговування населення адміністративно-територіальної одиниці. На цю посаду призначали кваліфікованого лікаря, який, окрім багаторічної медичної практики, повинен був пройти 6-місячний курс

навчання санітарної адміністрації і суспільної гігієни в Державній школі гігієни. Важливим завданням, яке стояло перед повітовим лікарем, – організація і контроль санітарного стану повіту, впровадження превентивних заходів, створення медичних осередків для лікування хворих, ізоляція інфекційних хворих і проведення дезінфекційних заходів [24, с. 421, 426].

Уже з перших днів у Волинському воєводстві щотижня оброблялася статистична інформація щодо кількості інфекційних хворих і померлих. Приміром, упродовж 10–16 грудня 1922 р. на території Дубенського повіту зафіксували спалах кору в 57 осіб, із яких один випадок закінчився летально. Крім цього, був зафіксований випадок захворювання віспи в Берестечку [1, арк. 2].

Значної уваги потребувало місто, адже в жодному з 22 волинських міст не існувало каналізації та належних комунальних служб. Нерозвинутою залишалася водопровідна система. У Рівному гострою проблемою була нестача питної води, оскільки 1922 р. в місті діяв лише один колодязь. Це призводило до поширення антисанітарії і спалахам інфекційних захворювань. Міська влада намагалася розв'язати це питання і вже на початку 30-х рр. збільшилася кількість колодязів і з'явився водогін [18, с. 137].

Задля організації санітарного нагляду в повітах до волинського воєводи із Варшави надійшла інструкція про запровадження посади санітарного інспектора. Це була посада державного службовця, який підпорядковувався повітовому лікарю та призначався і звільнявся старостою повіту відповідно до подання повітового лікаря. Його службові обов'язки нормувалися статутом про цивільну державну службу від 17 лютого 1922 р. Кандидат на посаду санітарного інспектора повинен був мати польське громадянство, віковий ценз від 25 до 45 років, довідку про фізичне здоров'я і моральність, затверджену двома особами, писав і розмовляв польською мовою. Тереном його діяльності був повіт. До обов'язків санітарного інспектора входило виконання вказівок санітарного лікаря; виявлення і фіксування випадків інфекційних захворювань; огляд хворих і їх помешкань; проведення дезінфекції помешкань, убиралень; проведення ізоляції хворих; контроль за торговельними місцями; нагляд за похованням померлих від інфекційних хвороб; огляд каналізації і смітників; допомога повітовому лікарю при проведенні щорічних щеплень від віспи та інших хвороб; викриття випадків антисанітарії; відкриття і контроль магазину дезінфекційних засобів [2, арк. 2–4].

Особливий контроль місцева влада встановила на залізничних шляхах, якими користувалася значна кількість пасажирів, серед яких нерідко були інфекційні хворі, що в подальшому сприяло перенесенню і поширенню інфекцій на великі відстані. Для запобіжних заходів уживали міри на цих транспортних магістралях. У квітні 1923 р. до волинського воєводи надійшов лист про виконання постанови Ради міністрів від 9 листопада 1922 р. про створення санітарних комісій для роботи на залізниці з метою нагляду за санітарним станом залізничних вокзалів і прилеглих територій, а також потягів. Окрім цього, увагу приділяли профілактиці інфекційних захворювань, дезінфекції і дератизації приміщень залізничних станцій. Діяльність таких комісій контролював відділ охорони здоров'я Волинського воєводства. До обов'язків комісії входило контроль за чистотою приміщень, буфетів, убиралень вокзалу; перевірка санітарних умов у вагонах; контроль та проведення аналізів питної води; перевірка продуктів харчування у буфетах [3, арк. 1].

У Волинському воєводстві фіксували значну кількість венеричних хворих. Для таких пацієнтів не було спеціалізованих медичних установ і лише в Острозі функціонувало стаціонарне відділення на п'ять ліжок при сеймиківому госпіталі. Воєводський уряд 1925 р. організував три амбулаторії для хворих на венерологічні недуги в Ковелі, Рівному та Дубні, а наступного року відкрили в Луцьку. Проте амбулаторію в Дубні ліквідували через «незначне відвідування», тоді як в інших трьох закладах упродовж року пролікувалося 640 осіб [6, арк. 49].

Активну протидію ще одному небезпечному захворюванню – туберкульозу здійснювали протитуберкульозні товариства, які свої дії узгоджували із санітарною владою воєводства, органами місцевого самоврядування і осередками страхової медицини – «Касами хворих». Під контролем товариств відкривали амбулаторії і створювали санаторії. Члени товариства проводили акції із пропагування заходів, спрямованих на подолання небезпечної хвороби [8, арк. 2–3]. Такі амбулаторії діяли в Луцьку, Ковелі, Острозі, Здолбунові, Любомлі. У Володимирі також діяла амбулаторія, але через брак коштів у 1927 р. її зачинили. Передбачалося відкрити подібні заклади в Рівному, Дубні та Горохові.

Єврейська національна меншина створила своє товариство охорони здоров'я («ГОЗ»), яке відкрило протитуберкульозні товариства в Рівному та Ковелі. У Шацьку Любомльського повіту функціонувало п'ять ліжок для госпіталізації хворих на сухоти в сеймиківому госпіталі. У Маневичах лікували дітей та вели будівництво санаторію. На його будівництво виділяли кошти з місцевих бюджетів різних повітів. Приміром, Ковельський повітовий сеймик у 1927 р. виділив 5000 злотих, а на закупівлю ліжок у санаторій було виділено від 2000 до 3000 злотих Костопільським і Луцьким

повітами. В окремих повітах, зокрема Рівненському, на боротьбу з туберкульозом не було закладено коштів, і тому вихід зі скрутного становища допоміг розв'язати магістрат Рівного, який виділив протитуберкульозному товариству 2000 злотих і єврейське товариство «ТОЗ» [6, арк. 47].

Цього ж року Ковельський сеймик виділив кошти на утримання п'ять притулків для 200 дітей. Один із притулків для дітей у Маневичах на 25 ліжок слугував як санаторій. Із місцевого бюджету 1926 р. на потреби громадського здоров'я виділили 41,1 % коштів, тоді як наступного 1927–1928 рр. відбулося зменшення суми до 27,85 % [17].

Поширенню інфекційних хвороб сприяло недотримання санітарних правил міськими та сільськими мешканцями. 1927 р. волинський воєвода видав розпорядження про дотримання чистоти й порядку в населених пунктах. Заборонялося засмічувати вулиці та подвір'я мешканців, а також давалися певні практичні рекомендації щодо дотримання належного порядку. За невиконання наказу передбачався штраф у розмірі 100 злотих, або арешту терміном до трьох місяців, а в окремих випадках ці дві міри покарання застосовували одночасно [19].

Стан медичного обслуговування населення Волинського воєводства проаналізував лікар А. Даниловський у листі, указавши на низку проблем: низький рівень життя і культури населення, що перешкодив відкриттю приватної лікарської допомоги; невеликий відсоток населення – 0,5–1 %, який лікувався в «Касах хворих»; мізерну кількість лікарень у містах і катастрофічну ситуація з надання медичних послуг сільському населенню; відсутність належних доріг і залізничних колій, які не сприяли транспортуванню хворих; відсутність коштів на оплату приватних медичних послуг; відсутність лікарського персоналу, який виїхав із регіону в роки Першої світової війни; лікування населення в знахарів. Він зазначав, що суттєвим недоліком є дефіцит ліжок для інфекційних хворих. Так, у Володимирському повіті створено 9 ліжок, Костопільському – 12 ліжок. Але до цього ж додавався взнаки брак лабораторій, рентгенівського устаткування, кварцових ламп і державних аптек, адже населення значно переплачувало в приватній аптечній мережі [6, арк. 36].

1928 р. Департамент служби здоров'я надіслав до волинського воєводи 12 примірників (у кожен повіт) брошури «Епідеміологічна хроніка». Автори публікацій звертали увагу на дотримання і поширення загальної і санітарної культури серед мешканців. Зазначено, що великих епідемій станом на цей період не було, а також відбулося зменшення пацієнтів, хворих на черевний тиф і віспу. Натомість, занепокоєння викликали хвороби дитячого віку – кір і скарлатина [7, арк. 56].

Із 1 березня 1928 р. волинських лікарів протитуберкульозних товариств запрошували у Варшавський протитуберкульозний центр для проходження тримісячних курсів із підготовки фахівців для роботи в протитуберкульозних медичних закладах. Крім теоретичних занять, слухачі мали змогу на практиці ознайомитися з роботою медперсоналу варшавських протитуберкульозних госпіталів. Курси були безкоштовними, а для слухачів платили стипендію розміром 750 злотих [5, арк. 2].

На території Польщі запроваджували просвітницькі та превентивні акції під назвою «Протитуберкульозні дні», які проходили під патронатом президента Речі Посполитої. У листопаді 1929 р. у Луцьку створили виконавчий комітет «Протитуберкульозних днів», до якого ввійшли повітові, міські, військові лікарі, духовенство різних конфесій, інспектори та по одному представнику від української, польської та єврейської громадськості. Головою комітету був голова «Каси хворих» – Кароль Камінецький [9, арк. 4, 147].

Незможним хворим на туберкульоз проводили безкоштовні обстеження, аналізи та надавали лікарські поради. У випадку інфекційних хвороб мешканці звертали за допомогою лікарів до «Кас хворих». Так, 1930 р. до рівненського осередку звернулося 5 хворих на черевний тиф, 3281 – на грип, 58 – скарлатину, 19 – дифтерію, 236 – віспу [10, арк. 5].

Низький життєвий рівень населення призводив до підвищення захворюваності серед населення. Питання попередження інфекційних хвороб піднімали на з'їзді лікарів Здолбунівського повіту. Лікар П. Паславський зауважив про підтримання належного санітарного стану сільських населених пунктів, адже, на його думку, санітарний стан волинських міст є набагато кращим, на відміну від сіл. Водночас на з'їзді лікарі висловили думку про звернення до Міністерства у справі «...надання Волині пересувної дезінфекційної бригади» [14, с. 67].

Значний внесок у розвиток медичного обслуговування мешканців краю зробили місцеві лікарі, серед яких потрібно виділити тих, хто працював в Острозі, адже тут були фахівці з вищою освітою, які мали багаторічну практику. Серед них виокремлюється Петро Паславський. 1923 р. він організував Острозьке товариство боротьби з туберкульозом. Ця інституція проводила безкоштовний амбулаторний прийом хворих на сухоти, здійснювала безкоштовне лікування хворих у стаціонарі й в домашніх умовах, надавали безкоштовні ліки. До складу товариства ввійшло близько 80 осіб, які

проводили санітарно-просвітницьку пропаганду профілактики туберкульозу. Упродовж семи років П. Паславський був членом міського самоврядування, де очолив санітарну комісію [22, с. 450–452].

В Острозі працював і лікар-терапевт Степан Храневич, який після закінчення Варшавського університету 1912 р. розпочав тут професійну діяльність. У міжвоєнний період він був двічі депутатом міського самоврядування. Його зусилля були спрямовані на покращення санітарного стану міста та проведення профілактичних заходів для запобігання поширенню епідемічних хвороб. 1930 р. очолив товариство по боротьбі з туберкульозом, яке допомагало хворим та застосовували санітарно-профілактичні засоби [21, с. 454–455].

До когорти професійних медиків Острога належав і перший санітарний лікар Острога – Микола Янчевський. З 1919 р. працював в Острозькій повітовій лікарні, уживав заходів щодо поширення спалахів тифу, туберкульозу та інших хвороб. За відмову прийняти католицьку віру змушений упродовж 1930–1934 рр. бути дільничим лікарем у селі Могиляни поблизу Острога, де займався гігієною і профілактикою інфекційних захворювань [15, с. 459–462].

Досвід лікування і діагностики туберкульозу М. Янчевський узагальнив в інструкції для лікарів. Цікаво, що ця робота отримала на конкурсі Польського протитуберкульозного союзу під егідою президента Другої Речі Посполитої І. Мосціцького премію – 300 злотих, а його інструкцію надрукували масовим тиражем і розповсюдили на всій території Польщі 1937 р. [20, с. 182].

Велика кількість населення в містах потребувала дотримання належного санітарного стану. Ці питання контролювали санітарні відділи магістратів. У містах функціонували санітарно-гігієнічні лабораторії. На спеціальних бланках робили аналіз води, забір якої робили щомісяця на різних вулицях у різних місцях і будинках. Установлювали фізичні властивості й хімічний склад води. Вода з перевищеним умістом хлору вважали непридатною для пиття і забороняли [4, арк. 25 зв.].

Упродовж січня–травня 1933 р. в Луцьку працювала санітарна комісія для покращення санітарного стану міста. За перші два тижнів роботи інспекція виявила низку порушень у крамницях, закладах харчування, готелях і перукарнях. Комісія склала 42 протоколи для покарання власників за утримання закладів в антисанітарних умовах, зробила шість подань про закриття закладів і покарали 47 власників із огляду на незадовільний санітарний стан [26].

1934 р. філію Державного закладу гігієни в Луцьку створив Г. Валецький. Тут від початку існування і до кінця грудня 1938 р. було організовано 161 курс, який прослухало 8614 осіб, із них 2455 лікарів. Ця школа стала головним осередком навчання і підготовки санітарних кадрів краю [25, с. 569–573].

У січні 1935 р. в Рівному єврейське товариство «ТОЗ» (входило 79 осіб) звітувало про роботу. Зокрема, під його опікою перебувала протитуберкульозна амбулаторія, у якій на обліку перебувало 363 хворих. Амбулаторію відвідало 437 хворих, здійснено 353 виклики додому. Взято аналізів 173, зроблено 62 рентгенівські знімки і зроблено 91 щеплення [11, арк. 48–48 зв.]. Це свідчить про організацію контролю пацієнтів, хворих на сухоти серед чисельного єврейського населення.

Позитивним здобутком санітарно-епідеміологічної служби в Польщі стало те, що в 1936 р. вперше на всій території держави не виявили жодного випадку захворювання на віспу, а також зменшилася кількість хворих на плямистий тиф. Цікаво, що з 22 830 осіб хворих на туберкульоз у 16 воєводствах і Варшаві на Волинське воєводство припадало лише 484 особи і найменше – 482 особи на Поліське. Припускаємо, що цей факт не засвідчив зменшення хворих на туберкульоз у цих воєводствах. Натомість можна вважати, що для виявлення цієї хвороби потрібний лабораторний аналіз і рентгенівський огляд, який тут повною мірою не проводився, особливо серед сільського населення, і цим можна пояснити такі низькі показники захворюваності на небезпечну хворобу. Але серед переліку інфекційних хвороб у межах держави, найбільше зареєстровано – 1701 хворого на дизентерію у Волинському воєводстві серед зареєстрованих 7603 хворих загалом [23, с. 158, 164–165].

Ефективною системою санітарно-профілактичних заходів попередження епідемій були щеплення. 1938 р. профілактичними щепленнями від черевного, висипного тифу, кору, скарлатини та дифтерії охопили 160 062 особи, тоді як 1935 р. зробили лише 93 777 вакцинацій. Серед повітів за найбільшою кількістю щеплень вирізняється Горохівський (31 304), Сарненський (28 374) та Ковельський (25 351), а найменше мешканців вакциновано в Любомльському (703), Володимирському (1226) і Кременецькому (3640) адміністративно-територіальному окрузі. Якщо взяти до уваги статистичні дані кількості інфекційних хворих та відомості щодо кількості наданих вакцинацій і зробити порівняльний аналіз, то ми бачимо, що в тих повітах, де найменше зареєстровано хворих, там і кількість щеплень менша. Виняток становить Горохівський повіт, у якому була невисока захворюваність, однак кількість зроблених тут щеплень (31 304) була найвищою у воєводстві [27, с. 58–59]. Проте щеплення робили переважно міські жителі.

1939 р. згідно зі статистичними даними на території 11 повітів Волинського воєводства функціонувало 32 медичні заклади, з яких 19 – це заклади, які функціонували на кошти урядів місцевого самоврядування. Медичні заклади могли провести госпіталізацію 1145 хворим, саме таку кількість ліжок зазначено в статистичних відомостях. На подолання інфекційних хвороб виділяли 229 ліжок загалом у воєводстві. Найбільше ліжок – 50 – було в Рівненському воєводстві, а найменше – два ліжка – у Любомльському повіті [27, с. 58].

Через відсутність лікарняних ліжок для інфекційних хворих і неможливості оплатити лікування більшість хворих перебувала в домашніх умовах. За спогадами рівненського лікаря міжвоєнної доби М. Раєвського в селах, де були інфіковані хворі, на огорожі парканів прибивали дощечки з написом «Черевний» або «Висипний» тиф [12].

Ще однією гострою проблемою була невелика кількість лікарів до кількості мешканців. Якщо взяти до уваги, що наприкінці 30-х рр. у Волинському воєводстві проживало 2 084 791 особа, а згідно зі статистичними даними тут працювало 342 лікарі в 11 повітах, то можна визначити, що в середньому на 6098 осіб припадав один лікар [13, с. 219].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у міжвоєнний період на території Волинського воєводства налагодила роботу санітарно-епідеміологічна служба, яка вживала заходи щодо виявлення, лікування, попередження інфекційних хвороб. Зважаючи на певне покращення епідеміологічної ситуації загалом, існувала низка проблем: невелика кількість лікарів і брак фахових епідеміологів; відсутність спеціальних медичних установ для лікування інфекційних хворих; мала чисельність ліжок у стаціонарних закладах для проведення госпіталізації пацієнтів; низький рівень санітарної культури населення; охоплення невеликої кількості мешканців профілактичними щепленнями.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської обл.), ф. 46, оп. 1 (т. 2), спр. 5025, 104 арк.
2. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 1, спр. 5029, 84 арк.
3. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 1, спр. 5034, 6 арк.
4. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 1, спр. 5038, 4 арк.
5. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 1, спр. 5372, 27 арк.
6. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 1, спр. 5393, 49 арк.
7. Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 1 (т. 2), спр. 5408, 68 арк.
8. Державний архів Рівненської області (далі – Держархів Рівненської обл.), ф. 30, оп. 7, спр. 50, 7 арк.
9. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 7, спр. 80, 165 арк.
10. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 7, спр. 88, 45 арк.
11. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 20, спр. 656, 100 арк.
12. Рівненський краєзнавчий музей, ф. 14071 доп.
13. Добровичинська В. А. Інтелігенція у розвитку медицини на Волині (1921–1939 рр.) // Бердичів древній і вічно молодий : науковий збірник «Велика Волинь» : пр. Житомир. наук.-краєзн. т-ва дослідників Волині. – Т. 32 / гол. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир : Косенко, 2005. – С. 215–220.
14. За волю народну. 1921–1939 рр. Документи і матеріали. – Львів : [б. в.], 1964. – 290 с.
15. Ковальський М. Микола Янчевський / Микола Ковальський // Острозькі просвітники XVI–XX ст. – Острог : [б. в.], 2000. – С. 459–462.
16. Матеріали до історії розвитку здоров'я на Україні / за ред. К. Ф. Дупленко. – К. : [б. в.], 1957. – 383 с.
17. Повітове самоврядування у Ковелі // Народний вісник (Луцьк). – 1927. – 12 трав.
18. Поліщук Я. Рівне: Мандрівка крізь віки / Ярослав Поліщук. – Рівне : [б. в.], 1998. – 196 с.
19. Розпорядження про утримання чистоти та порядку // Народний вісник (Луцьк). – 1927. – 8 груд.
20. Шпізель Р. Нариси з історії медицини Острога / Рафаель Шпізель. – Острог : [б. в.], 2005. – 256 с.
21. Шпізель Р. Степан Храчевич / Рафаель Шпізель // Острозькі просвітники XVI–XX ст. – Острог : [б. в.], 2000. – С. 454–458.
22. Шпізель Р. Петро Паславський / Рафаель Шпізель // Острозькі просвітники XVI–XX ст. – Острог : [б. в.], 2000. – С. 448–447.
23. Adamowiczowa S. Stan Polski pod względem chorób zakaźnych w 1936 r. / S. Adamowiczowa // Praca i Opieka Społeczna. – Warszawa, 1937. – № 2. – S. 158–184.
24. Danielski J. Działność lekarza powiatowego / J. Danielski // Praca i Opieka Społeczna. – Warszawa, 1937. – № 4. – S. 421–427.
25. Magdzik W. Osiągnięcia w okresie 85 lat działalności i perspektywy działania służby sanitarno-epidemiologicznej w Polsce / W. Magdzik // Przegl. ... epidemiol... – 2004. – № 4. – S. 569–581.
26. Sanitarny справи // Wołyń. – 1933. – 3 грудzeń.
27. Wołyń w liczbach. Zbiór tablic statystycznych, dotyczących województwa Wołyńskiego / pod red. S. Witkowskiego i S. Landy. – Łuck, 1939. – 65 s.